

РОЗДІЛ III

ЕФЕКТИВНА БІБЛІОТЕКА: ФУНКЦІЇ ТА МОДЕЛІ РОЗВИТКУ

УДК 021.1

Новікова Т. В.

(м. Харків)

МОДЕРНІЗАЦІЯ ЗМІСТУ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ВПЛИВ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА ФУНКЦІЇ БІБЛІОТЕКИ

У статті висвітлюються процеси переосмислення характеру потреб бібліотек і нові функції та методи бібліотечної роботи на сучасному етапі.

Ключові слова: бібліотека, основні функції бібліотеки, інновації, інформаційно-комунікативні технології.

В статье освещаются процессы переосмысления характера потребностей библиотек и новые функции и методы библиотечной работы на современном этапе.

Ключевые слова: библиотека, основные функции библиотеки, инновации, информационно-коммуникативные технологии.

The article is devoted to the investigation the process of rethinking the nature of the libraries' needs and new functions and methods of library work on the modern stage.

Key words: library, basic library functions, innovation, information and communication technology.

На сьогоднішньому етапі розвитку суспільства переглядаються традиційні методи бібліотечної роботи, виникає необхідність оновлення та збагачення колишніх теоретичних і практичних установок для того, щоб найкращим чином відповісти на численні питання часу. Бібліотека покликана розуміти поточні та прогнозувати перспективні інформаційні потреби користувачів, створювати й надавати відповідні послуги. Головне в її роботі – модернізація змісту діяльності.

Інноваційні перетворення стосуються всіх напрямів бібліотечної діяльності, зачіпають усі сфери функціонування бібліотек, трансформують їхню соціальну роль у суспільстві. Завдяки стрімкому розвитку інформаційно-комунікативних технологій у всіх сферах нашого життя значно збагатилися такі функції бібліотеки: **соціальна, комунікативна, інформаційна, кумулятивна, релаксаційна (захисна або бібліотерапевтична), меморіальна, ретрансляюча (освітня), культурна** тощо.

Найдемократичніший соціальний інститут – бібліотека, максимально наближена до повсякденного життя населення, яку відрізняє яскраво виражена

соціальна функція. Саме вона має стратегічну можливість поліпшувати якість життя і демократичні можливості громадян інформаційного суспільства. Вона надає вільний рівноправний доступ до високоякісної інформації. Реалізує право людини на вільний, всебічний розвиток особистості, яке гарантоване Конституцією України. Соціальні функції формуються під впливом потреб суспільства, що безпосередньо також впливають на нього.

Освоюючи нові бібліотечно-інформаційні технології, бібліотеки сприяють залученню широких кіл користувачів до роботи в новому інформаційному режимі, включають їх у нову систему суспільних відносин, засновану на інтенсивній комунікативній взаємодії, більш широкому використанні інформаційних ресурсів, ефективної циркуляції і генерації наукових знань, нових ідей.

Основна мета діяльності бібліотек – задоволення інформаційних потреб користувачів – реалізується за допомогою здійснення комунікації між документом і користувачем, тому дану функцію можна назвати **комунікаційною**. Основною формою реалізації даної функції є безпосереднє надання користувачу на певний час як в бібліотеці, так і за її межами необхідних йому документів. Дана діяльність здійснюється за допомогою використання різноманітних видів документів, створених як в бібліотеці, так і за її межами: каталогів, картотек, бібліографічних покажчиків, існуючих як на паперових, так і на електронних носіях. Згідно з комунікаційною функцією бібліотека надає користувачу не тільки сам документ або відомості про нього, але і безпосередньо необхідну йому інформацію.

Для забезпечення комунікації між користувачами і необхідними їм документами дані документи необхідно для початку зібрати, що є змістом **кумулятивної функції**. Завдяки її виконанню бібліотека збирає в одному місці різні за формою та змістом документи, створені в різний час і в різних точках простору різними авторами. Для реалізації цієї функції визначальне значення мають вільне придбання і наявність у бібліотеки необхідних ресурсів для поповнення фонду. Ідеальним варіантом виконання кумулятивної функції необхідно вважати зібрання в одному місці всіх вироблених **людством** документів.

Однак для виконання своєї місії бібліотеці мало зібрати документи в одній точці простору, необхідно також забезпечити їх розповсюдження у часі, що досягається за допомогою виконання **меморіальної функції**. Її суть полягає в збереженні сукупності зібраних документів. Суть меморіальної функції

зводиться до забезпечення схоронності всіх зібраних документів протягом якомога більш тривалого часу з метою їх передачі наступним поколінням.

Наразі здійснення меморіальної функції бібліотек передбачає і створення електронних документів шляхом переведення в електронний формат джерел, що вже існують на різних носіях, насамперед, паперових. Здійснення меморіальної функції дозволяє вважати бібліотеку пам'яттю людства. Якщо кумулятивна і комунікаційна функції забезпечують переміщення документів в просторі, тобто концентрацію їх в одній точці простору і потім розосередження серед різних категорій користувачів, то меморіальна визначає їх переміщення в часі, від теперішнього до майбутнього.

Підводячи підсумки сказаному, відзначимо, що сутнісні функції бібліотек – *комунікативна, кумулятивна, меморіальна* – не можуть бути схильні до трансформації, вони стабільні, навіть зміна суспільно – економічної формації не може вплинути на них. Залишаючись незмінними, вони лише поглиблюють своє утримання, удосконалюються під впливом змін, які відбуваються в суспільстві. Кожна з них може виступати в якості домінуючої порівняно з іншими в кожній конкретній бібліотеці.

В умовах розвитку інформаційно-телекомунікаційних технологій можливості доступу до інформації значно зросли, що створює умови для вільного обігу значних обсягів інформації, знань. Останніми роками суспільство перестає сприймати бібліотеку як установу, де зберігаються і видаються друковані видання. Для все більш широкого загалу користувачів бібліотека сьогодні – це інформаційний центр, де крім первинних джерел інформації, тобто книг і періодичних видань, можна здобути готову для використання інформацію – фактографічну, аналітичну, консалтингову – з будь-якого питання, здійснити пошук необхідної інформації у вітчизняних і міжнародних комп'ютерних мережах, включаючи Інтернет.

Формула реалізації ***інформаційної функції*** бібліотеки в сучасних умовах, котра складається з оцінювання інформаційних ресурсів та доступу до них, лежить в основі інноваційних перетворень щодо змісту, організації, технології, форм і методів інформаційної діяльності бібліотеки. На зміну традиційному бібліотечному, або бібліографічному обслуговуванню приходять нові форми передачі інформації, здатні замінити першоджерела і заощадити час користувача. Інформаційна функція стає пріоритетною, відмінною рисою якої є аналіз, обробка, оперативне доведення інформації до користувача. Електронні та комп'ютерні технології дають змогу реалізувати комплексний підхід до розв'язання інформаційних завдань, у результаті чого користувачі мають змогу

отримати повний комплект різноманітних інформаційних матеріалів, включаючи мережеві та Інтернет-ресурси з питань, що їх цікавлять.

Бібліотеки сьогодні усвідомили свою роль навігаторів у безмежному масиві інформації, що вигідно відрізняє їх від інших комунікативних суспільних структур. Однак кваліфіковане виконання посередницьких функцій, якісне надання послуг вимагає не тільки знання інформаційного ринку, але й уміння оцінювати якість інформаційних продуктів та послуг, робити правильний вибір з метою надання користувачеві достовірної й надійної інформації.

Таким чином, інформаційна функція бібліотек пов'язана не тільки із забезпеченням універсального доступу до інформаційних ресурсів. Тепер від бібліотекаря вимагається перевіряти точність опублікованих даних, вміти шукати відповідь у всесвітній мережі, користуватись бібліографічними та іншими матеріалами, вибирати правильні та економічні шляхи пошуку, виробляти алгоритми бібліографічного та фактографічного пошуку. Це, у свою чергу, лежить в основі тих інноваційних перетворень у змісті, організації, технології, формах і методах інформаційної діяльності бібліотек, які ми спостерігаємо сьогодні.

Культурна функція – це сукупність видів робіт, спрямована на вільний духовний розвиток користувачів, прилучення до цінностей вітчизняної і світової культури, створення умов для культурної діяльності. В умовах інформаційного суспільства, для якого характерне панування технократичної парадигми у суспільній свідомості, дуже важлива самореалізація бібліотеки як гуманітарного інституту з широкими культурно-просвітницькими функціями. Роль бібліотеки в гуманізації суспільних відносин, збереження і ретрансляції духовної культури у сучасному світі дуже велика і в міру переходу від індустріального до інформаційного буде зростати.

Крім того, бібліотеки поступово стають системною складовою соціокультурної інфраструктури вишів, формуючи навколо себе особливе культурне й інформаційно-комунікативне середовище. Залучаючи молодь до багатьох своїх заходів і акцій, вони сприяють підвищенню соціальної активності студентів, формують у них громадянську свідомість, допомагають створювати особливий мікроклімат у зоні свого впливу. Вони стають центрами культурно-просвітницької роботи, де користувачі не тільки отримують інформацію, а й проводять своє дозвілля.

Виховна функція вузівських бібліотек реалізується за рахунок формування фонду необхідних документів та надання їх у розпорядження

студентів і викладачів, шляхом проведення різних масових заходів, спрямованих на досягнення навчально-виховних цілей.

До числа основних функцій входить і **просвітницька**, суттю якої є поширення знань. Об'єктом просвітницької діяльності бібліотеки є різні категорії користувачів, а в центрі – особистість з її вільними, причому нічим не обмеженими інтересами.

Як бачимо, наразі бібліотеки поступово стають системоутворюючим компонентом соціально-культурної інфраструктури, формуючи навколо себе особливе культурне і інформаційно-комунікативне середовище, і, таким чином, перетворюючись із книгозбірень на центри формування громадської думки, сприяючи, зокрема, зміцненню національної самосвідомості суспільства. Бібліотеки беруть активну участь у процесах ретрансляції культури, тобто передачі колективної пам'яті від людини до людини, від покоління до покоління. Це зближує їх зі сферою освіти. Саме тому набуває значущості **ретрансляюча (освітня) функція** бібліотек, що зумовлюється посиленням їхньої ролі у системі безперервної освіти.

Ця функція бібліотек найповніше реалізуються в краєзнавчій роботі, у контексті процесу музеєфікації бібліотек, а також формування системи інформаційної підтримки освіти. Насамкінець слід відзначити роль бібліотечних установ у формуванні разом з освітніми закладами кваліфікованої еліти, національно свідомої і водночас зорієнтованої на загальнолюдські цінності. Розв'язанню цього завдання сприяють такі особливості функціонування бібліотек, як їх публічність, доступність для загального користування, забезпеченість джерелами з різних напрямів знань.

Суть діяльності сучасної бібліотеки за рідкісним винятком полягає не в безпосередньому здійсненні процесу освіти і виховання, а в сприянні йому в якості допоміжної структури. Тому цю функцію, на нашу думку, більш доцільно назвати функцією сприяння освіті та вихованню. Вона притаманна бібліотекам різних типів і видів, однак реалізується ними з урахуванням власних цілей і завдань.

Отже, беручи участь у процесах збору, зберігання, виробництва, розповсюдження і використання загальнодоступної суспільно значущої інформації, бібліотеки об'єктивно сприяють перетворенню її на цінний суспільний продукт, національний ресурс, від якого залежить сталий розвиток нації. Причому, роль бібліотек у зберіганні національних інформаційних

ресурсів і забезпеченні суспільного доступу до них, з урахуванням використання Інтернет-технологій, на думку експертів, неухильно зростатиме.

Література

1. Рекомендації міжнародної наукової конференції «Еволюція структури і функцій бібліотекознавства під впливом сучасних інформаційних технологій» [Текст] // Бібліотечний вісник. – 2010. – № 6. – С. 70.
2. Горовий, В. Бібліотеки як сучасні центри української інформатизації [Текст] / В. Горовий // Наукові праці Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського. – 2009. – Вип. 25. – С. 23–35.
3. Гранчак, Т. Сучасна бібліотека в системі соціальних комунікацій [Текст] / Т. Гранчак // Бібліотечний вісник. – 2010. – № 6. – С. 55–58.
4. Ковальчук, С. Сучасні форми роботи в бібліотеках (інформація до словника успішного бібліотекаря) [Текст] / С. Ковальчук // Бібліотечна планета. – 2014 – № 2. – С. 24–26.
5. Копанєва, В. Бібліотека в системі наукової електронної комунікації [Текст] / В. Копанєва // Бібліотечний вісник. – 2007. – № 5. – С. 3–9.
6. Кушнарєнко, Н. М. Бібліотечне краєзнавство [Текст] : підручник / Н. М. Кушнарєнко. – К. : Знання, 2007. – 502 с.

УДК 378:025.5

Жукова В. П.

(м. Харків)

ПРАКТИКА СТУДЕНТІВ В БІБЛІОТЕКАХ ЯК ТРАНСФЕР ЗНАНЬ

Розглядається проблема взаємного трансферу знань під час проходження практики студентами спеціалізації «книгознавство, бібліотекознавство і бібліографія» Харківської державної академії культури в бібліотеках.

Ключові слова: бібліотечна освіта, практика студентів, трансфер знань.

Рассматривается проблема взаимного трансфера знаний во время прохождения практики студентами специализации «книговедение, библиотековедение и библиографии» Харьковской государственной академии культуры в библиотеках.

Ключевые слова: библиотечное образование, практика студентов, трансфер знаний.